

Matajur

GLASILO BENEŠKIH SLOVENCEV

Lit. 25.—

VIDEM, 1. - 15. OKTOBRA 1953.

Leto IV. — Štev. 74

UREDNIŠTVO in UPRAVA via Mazzini, 10 - Videm-Udine

Naročnina: letna 500.— ltr, 6 mesečna 300.— ltr.

"Borite se še dalje in širite plamen upora po vsej Beneški Sloveniji, da bo svobodna, to je vaša naloga."

Marko Redelonghi
narodni heroj Beneške Slovenije

(To so bile zadnje besede, ki jih je spregovoril ta narodni heroj, doma iz Zapotoka pri Podbonescu 5. maja 1944 ko je junaško padel v borbi proti nacifašističnemu okupatorju za svobodo naše zemlje.)

Naša tretja obletnica

SLOVENCENI POD ITALIJO

Ko je naš časopis pred tremi leti prišel prvič na svetlo, se je zdelo, da bo prenehal svoje izhajanje že s prvo številko. Italijanski nacionalistični tisk se je takoj vrغل po njem in pozval oblasti, naj poskrbijo, da naš časopis ne bo več izhajal. Dovolj je že čitamo krajevne dnevnike iz tistih časov, kot so »Messaggero Veneto« in »Il Gazzettino«, pa se bomo lahko prepričali s kakšnim besnom so nacionalistična glasila sprejela ta organ beneških Slovencev.

Se preden je šla med ljudi prva številka, je policijski komisariat v Cedadu prijavil dozvedne nepravilnosti v zvezi z izhajanjem našega časopisa in »Gazzettino« je v svojih stolpcih že obvestil javno mnenje, da bo »protiitalijansko glasilo« — tako so nas imenovali — »Matajura«, verjetno ukinjeno. Zadeva je prišla potem v roke okrajnega sodnika v Cedadu, ki je ugotovil, da ni bito v našem časopisu ničesar, kar bi opravičilo ukrepe, kakršne je proti njemu zahteval »Il Gazzettino« in naš list je od takrat redno izhajal vsa ta tri leta.

Vendar pa so bili to težki časi. Večkrat so poizkusili zadržati naš glas. Fašisti so nas obmetavali s blatom in nas skušali diskreditirati. Kar na lepem in brez vsake podlage so si izmišljevali najnižkotejše obtožbe, da bi pripravili oblasti to tega, da bi nastopile proti nam. Tožbe so prihajale od vseh strani tudi če naš časopis ni zagrešil tistih tiskovnih prekrškov, za katere so vlagali tožbe proti našemu glavnemu uredniku. Tako se je zgodilo, da so že pri prvi proučitvi sodne oblasti spoznale neutemeljenost tožbe in so jo brž spravili v predal, ne da bi nas niti zaslišali, ker so videli, da brez argumentov ne morejo nastopiti proti nam. Druge točke so umaknili tik pred začetkom javne razprave, ker so tožitelji vedeli, da bo sodna oblast po zakonu morala priznati, da je pravica na naši strani.

Pa še druge stvari so poskušali. Na nekem sodišču, ob prički razprave proti nekemu obtožencu, so tožitelji prišli tako daleč, da so zahtevali od toženca izjavo, če je objavil kakšen članek v našem časopisu, kakor da bi kaj takega predstavljalo zakonski prekršek. Tisk

najrazličnejših političnih strank, od odkritih fašistov do takimenuovanih kataličanov in do kominformistov, je nadaljeval s svojimi preiskavami, ki so si jih izmislili v svojih uredništvih in je objavljale lažne in tendenčne novice o našem delu. Katoliški dnevnik »L'Italiano« iz Milana je šel celo tako daleč, da nas je obdolžil kot povzročitelje dozvednega ugrabljenja dveh videmskih meščanov, o katerem se je toliko govorilo v naši pokrajini in o katerih je prišlo potem na dan, da sta zapustila dom sama, ker sta skrivaj odšla v inozemstvo. Omenjeni časopis je s tem v zvezi zahteval sodni postopek proti nam in zapisal, da je naše uredništvo sedež protizakonitega delovanja.

Iz teh nekaj navedb si že lahko ustvarimo približno sliko o tem, kako veliko je sovraštvo nekaterih italijanskih nacionalističnih krogov proti nam. Kakšen strah imajo pred prebujenjem našega naroda! Zgoraj opisane dogodke smo sami doživeli in brčkone so ti dogodki še bolj dvignili naš pogum in nam dali novih moči za nadaljevanje borbe v obrambo naših narodnostnih pravic.

Prvotno smo nameravali tiskati naše glasilo v Vidmu, toda v zadnjem trenutku je tiskarna, ki naj bi tiskala časopis odklonila to delo, ker je gospodarju nek visoki vladni funkcionar, katerega je ta vprašal, če je umestno tiskati nek slovenski list v Vidmu, kaj takega odsvetoval. Tudi to je jasen dokaz, da je v Italiji demokracija samo španska stena, za katero se še vedno skrivajo strahotni obrisi dvajsetletne fašistične diktature.

Mi pa se nismo umaknili in nismo klonili v naši borbi za pravico. Smo na pravi poti in po njej bomo še naprej vodili naše ljudstvo, ker bomo le na ta način vredni naših prednikov. Pa ne samo to, ampak s takim postopanjem bomo tudi dobri italijanski državljani, ker z obrambo naših narodnostnih pravic, z obrambo naše svobode, branimo tudi demokracijo v Italiji proti tistim ljudem, ki jih je pustil za seboj fašizem in ki bi hoteli prinesljati državo še enkrat v tisto diktaturo, ki jo italijansko ljudstvo zavrača, kot jo zavračamo vsi Slovenci v Italiji.

Večina publikacij o manjšinskih vprašanjih zlasti o stanju slovenskih narodnih manjšin je izdal dr. Lavo Čermelj v drugih jezikih, za javnost drugih narodov. V široko svetovno javnost so prodrele njegove angleške in francoske knjige o stanju Slovencev in Hrvatov pod Italijo med dvema vojnama. Najnovejša Čermeljeva publikacija »Slovenci pod Italijo«, ki je izšla prav te dni komaj nekoliko tednov po knjigi o »Slovenih v coni A«, je pisana v srbohrvatskem jeziku, v izdaji Inštituta za mednarodno politiko in gospodarstvo v Beogradu. In prav je, da se tiskajo knjige o slovenskih nerešenih političnih problemih v jeziku naših bratskih narodov, ker hoče italijanska propaganda prav v teh zadnjih dnevih svoje gonje proti Trstu prikazati, da je jugoslovansko javno mišljenje razdeljeno glede tržaškega vprašanja: zanj naj bi se zanimali samo ljudje iz zahodnih pokrajin Jugoslavije, medtem ko naj bi ljudi iz Srbije in drugih vzhodnih pokrajin to vprašanje ne interesiralo. Pred vojno v stari Jugoslaviji bi res težko izšla knjiga o Trstu in o slovenskih narodnih manjšinah v srbohrvatskem jeziku in še celo v izdaji Inštituta za mednarodno politiko o odprtem, javnem zavzemanju jugoslovanskega vodstva za zunanjo politiko glede slovenskih političnih vprašanj pa sploh ni bilo misliti. Pri skoraj vsakodnevnem zavzemanju jugoslovanskega političnega vodstva in celotne publicistike ter političnih organizacij vseh jugoslovanskih naro-

dov za probleme Slovencev izven svojih državnih meja je pa smešno pričakovanje italijanske propagande, da bi vzklikalo seme razdora v enodušnosti jugoslovanskih narodov.

Čermeljeve knjige o Slovenih pod Italijo so bile zmeraj sestavljene iz ogrodja italijanskih uradnih dokumentov (podatkov ljudskega štetja, odlokov v uradnih listih itd.), tako da jih italijanski propagandisti niso mogli nikdar ovreči ne v svojem tisku in še manj v izjavah svojih državnikov pred mirovno konferenco. Vse, kar so poskušali, je bilo, da so skušali zmanjšati pomen in obseg preganjanj proti Slovencem, ali pa da so padali v živčne izbruhe navadnega zmerjanja.

Položaj Slovencev pod Italijo v Kanalski dolini, Beneški Sloveniji in Goriški pokrajini je potem, ko je stopila dne 15. septembra 1947 v veljavo mirovna pogodba, tak, da je profesor Čermelj samo zbral raztresena dejstva diskriminacijskega postopanja in nam prikazal sliko stanja, ki ni dosti drugačno od tistega pod fašizmom. Takoj pri uvodu v knjigo zemo, česar se večina jugoslovanskih narodov ne zaveda, da mejijo Slovenci na zapadu ne na Italijane, temveč na Furlane, ki so posebna romanska skupina s svojim posebnim jezikom in s posebno literaturo. V Švici so podobne mnogo manjše romanske skupine, posebna narodnostna samostojna skupina s svojimi zajamčenimi manjšinskimi pravicami. V Južnem Tirolu so tudi romanski Ladin-

ci priznani kot narodnostna manjšina v Ladinskem jeziku v osnovnih šolah, samo okoli milijon Furlanov ne sme imeti niti ure pouka v lastnem jeziku.

Pri ugotovitvi števila Slovencev pod Italijo uporablja avtor podatke zadnjega avstrijskega štetja iz leta 1910 in prvega italijanskega štetja iz leta 1921. Značilno je, da je zadnje fašistično ljudsko štetje iz leta 1936 in prvo štetje nove italijanske republike iz leta 1951 izpustilo štetje po narodnosti. Na podlagi podatkov iz prejšnjih časov pa živi pod Italijo okoli 80 tisoč Slovencev. V Južni Italiji v provinci Campobasso pa je na podlagi italijanskega ljudskega štetja govorilo hrvaški 3543 oseb.

Po vojni je morala Italija sprejeti mirovno pogodbo, v kateri je bilo v členih 15 in 16 določeno, da bo zajamčila narodnim manjšinam posebne pravice. Tudi v italijanski ustavi so nekatera določila kot na primer člen 3 in 6, ki govore o zaščiti narodnostnih manjšin. Tudi prva povojna italijanska vlada, sestavljena iz elementov italijanskega odpora pod predsedstvom ministrskega predsednika Parri-ja, je bila zelo široka v svojih izjavah o pravicah, ki jih bodo narodne manjšine uživale povsod celo pred političnimi, upravnimi in sodnimi oblastmi. Majhna francoska manjšina v dolini Aosta ter nekoliko večja nemška manjšina v Južnem Tirolu sta dobili osnovne manjšinske pravice in pokrajinsko avtonomijo, združeno z zagotovljenim zastopništvom v deželnih, pokrajinskih in državnih zastopstvih, Slovenci pod Italijo pa ničesar. Zaradi Slovencev ni še doslej dobila dežela Furlanija - Julijska krajina posebnega specialnega statuta za deželno avtonomijo, čeravno je bilo to določeno v italijanski ustavi. Tudi novi toreador italijanskega nacionalizma, ministrski predsednik Pella, ni skoparil v besedah, čeravno previdno, da bodo vsi italijanski državljani imeli enake pravice in dolžnosti; toda Slovenci pod Italijo vedo iz svojih izkušenj po prvi svetovni vojni, da še toliko lepših izjav italijanskih vrhovnih oblasti ne ustvarja niti najmanjše možnosti za pravilen razvoj manjšinskih pravic.

Slovenci v Italiji niso zastopani ne v senatu ne v parlamentu, kot sta drugi dve narodni manjšini v Italiji. Oni imajo v rokah samo nekaj občin v goriški pokrajini ter slovenske občine v Beneški Sloveniji pod tutorstvom italijanske demokratske stranke.

Kot imajo samo goriški Slovenci svoje osnovne in srednje šole, ki so jim ostale še od časa zavezniške uprave, tako velja tudi glede prosvetnih organizacij: Slovenci v Beneški Sloveniji in Kanalski dolini so brez šol in prosvetnih organizacij. Za Slovence v Italiji in to za vse brez razlike ni mest v državni upravi in javnih ustanovah. Tudi čisto fašističnih metod ne more manjkati pri popolni fašistični mentaliteti odgovornih državnih voditeljev: na prefekturah in po ministrstvih centralne rimske vlade. Še zmeraj pokajo bombe pred slovenskimi šolami v Gorici in pred vhodi znanih slovenskih podjetij ter prenašajo svoje strojne trikolore pri Beneški Sloveniji.

Ne tolmačijo napačno zakonov in odlokov samo lokalni faktorji iz nekega osebnega narodnega sovraštva, temveč imajo za diskriminacijo proti Slovencem svoj izvor v sistematski akciji centralne vlade v Rimu, ugotavlja avtor na koncu knjige. Najbrž bi italijanske oblasti rade i deželno avtonomijo i pravice v manjšinskih vprašanjih Slovencev zabarantale za kakšne druge popuste.

Nov zakonski osnutek o potnih listih

Prosilec, ki mu bodo upravne oblasti odrekle potni list, bo imel pravico pritožiti se na državni svet

Ministrski svet je sprejel sklep, da bo predložil poslanski zbornici nekaj zakonskih osnutkov, ki so bili predloženi že prejšnjemu parlamentu in jih niso obravnavali, ker je bila medtem poslarska zbornica razpuščena. Med temi zakonskimi osnutki je tudi oni o izdajanju potnih listov.

Ta uredba bi morala dokončno urediti to važno zadevo, ki jo doslej urejujejo razni zakonski predpisi, nekateri že zelo stari in ki ne odgovarjajo modernim potrebam, ki so v zvezi z obširnimi premikanjem posameznikov in kolektivov, ki potujejo v inozemstvo. Poleg tega pa obstoječi predpisi tudi niso v skladu z določbami nove demokratske ustave.

Kot je znano, pravi ustava v členu 16, da ima vsak državljan pravico zapustiti ozemlje republike, ali pa se vanjo vrniti, kadar je zadostil zakonskim obvezanim.

Po novem zakonskem osnutku, ki je predložen obema zbornicama, bi bilo izdajanje potnih listov določeno, da imajo pravico do oprostitve dolžnosti pristojbine. Med temi so državljanji, ki gredo v inozemstvo iskati dela, državni uradniki, uradniki drugih javnih ustanov in njihove družine, kakor tudi družine padlih v vojni.

V nasprotju s predpisi ustave pa predvideva tudi ta zakonski osnutek nekatere klavzule, ki omogočajo izvršni oblasti, ali v tem primeru kvesturi, da lahko ukine izdajo potnih listov za nekatere državo in daje tem oblastem možnost odrediti izdajo potnih listov ali pa iste razveljaviti, kot je bilo v veljavi že v prejšnji fašistični zakonodaji glede potnih listov.

Vsekakor pa je važno določilo, ki priznava pravico pritožbe na državni svet proti vsem ukrepom v tej zadevi, ki jih podvzamejo upravni organi. Če se na ta način ugotovi, da ima prosilec pravico do potnega lista, potem mu ga je treba brez nadaljnega izdati.

„Volksbote“ zavrača misel o plebiscitu na STO - ju

Govor in predlog predsednika vlade Pella o plebiscitu na Tržaškem ozenlju je že nekajkrat komentiralo tudi glasilo Južnotirolske ljudske stranke (Südtiroler Volkspartei) »Volksbote«. V zadnjem članku tega lista je poudarjeno, da je čudno, da predsednik vlade šele zdaj govori o »svetih idejah samoodločbe narodov, ki so še žive, in ki naj dokažejo svoje življenje s plebiscitom na Tržaškem ozemlju.«

Lepo bi bilo, pravi »Volksbote«, če bi se bili italijanski državni spomnili na svete ideje samoodločbe narodov že leta 1945 in 1946. Če bi se bilo to zgodilo, bi se vprašanje Južne Tirolske in morda tudi Trsta drugače reševalo. Rimski državniiki pa doslej niso hoteli ničesar slišati o samoodločbi narodov in, če je kdo omenil, so vse take omembe zavračali z najrazličnejšimi gospodarskimi in zemljepisnimi razlogi. Če je na Južnem Tirolskem kdo govoril o samoodločbi, se ga takoj razglasili za nacistu. Danes je čisto, da bi želeli imeti plebiscit šele po temeljito izvedenem raznarodovanju.

O raznarodovanju na Južnem Tirolskem navaja »Volksbote« nekaj podatkov iz volilne statistike. Zaradi vedno večjega števila italijanskih priseljencev

se je odstotek južnotirolskih volilnih glasov od regionalnih volitev leta 1948 do novih takih volitev lani znižal na vsem južnem Tirolskem od 68,1 na 64, v pokrajini Bozen pa od 62,8 na 59,9 odstotke. Če bo raznarodovanje na Južnem Tirolskem napredovalo, bo predsednik italijanske vlade morda predlagal plebiscit tudi za Južno Tirolsko.

Izseljeniški dom in ustanova „Friuli nel mondo“

Na sedežu pokrajinske uprave je bila podpisana pogodba, s katero sta videmska občina in pokrajina kupila vsak do polovice, 1.500 kv.m zemljišča v središču Vičma, kjer nameravajo zgraditi palačo, v kateri bodo imele svoj sedež delavske ustanove, kot so Izseljeniški dom, ustanova »Friuli nel mondo« in posredovalnica za delo.

Ta velika palača bo zgrajena s pomočjo države, ki je dovolila v ta namen posebne usposobljenostne tečaje in delovne centre. Proračun predvideva, da bi palača stala okrog 200 milijonov lir.

Ustanova »Friuli nel mondo« je, kot

znano, bila priključena v življenje šele pred kratkim. Njen namen je biti v stikih z vsemi izseljenci videmske pokrajine, ki so raztreseni po svetu in jim pomagati. Vodstvo te ustanove sestavljajo ljudje, ki predstavljajo najrazličnejše predele videmske pokrajine. Vendar pa ni bil noben beneški Slovenec poklican v ta odbor, čeprav je število izseljencev iz tega predela mnogo večje, kot pa število izseljencev iz Spodnje Furlanije.

Jasno je torej, da gre tudi v tem primeru za diskriminacijski ukrep, s katerim hočejo preprediti Slovencem v Italiji, da bi imeli svoje zastopnike v nekem organizmu, ki ga podpira država.

BRDO

Smartna kosa

Pred kratkim e umar par njea kiši tu Barde tjuši šindik našega kumuna, Bobbera Ottavio. Ranci u e btu šce mlad, saj u je imu koj 60 ljet. Kar e bi a kapo naše ministracijoni kumunal e naredu dosti dohrea našemu kumunu an zatuo so a 'mjeli usi dičjar.

SKLEPI NAŠE DŽUNTE

Tu tim zadnjim konseju naše džunte so deliberali za kupiti za kumun, vilo od Lendarja, ki na e blizu ofielhu. Vila na e sarvijati za naše implegade, za mječiba an za komare. Ta hiša ne koštala našemu kumunu 2 milijona an pol lir. Itako so končno rješli problem hiše za naše implegade.

NESREČA NA DJELU

Pred kratkem so muorli na hitro pe-jati tu špitau Amelia Markjola taz Te-ra, ker e se hudo ponesreču ta na djele. Markjol e djelu tu Teru no hišo an kar e bi ta na armaduri, ne se ta poderla an e spada od visokega na fla. Tu špita-le so mu obrjetli, ki u má štjeri rebra zlomjene an močno udarjen križ. U no muoru ščepati več mjesecu.

Druga nesreča ne točala še Albínu Culinu taz Njivice. Še njea še muorli pe-jati tu špitau, zak' e spada u bicikletom an se zlomu desno nogo.

MATERNA ŠKUOLA ŠE TU ZAVRHU

Preteklo nedejo so inaugurali tu naši vasi novo materno škuolo. H tej cerimo-nji so parše največje autoritadi gover-native od naše province, med njimi smo vidali še znanega generalija Morra, pro-veditorja od škuol an prešidenta nacio-nal od ONAIR. Proveditor od škuol e naredu dan diskors, pa taljan to se ka-pi, an povjedu škope od te materne škuole.

POROKA

Pretekli tjeđan so se tu Teru poročili Battoia Lucijan »Vito« an Markjol Hi-jancinta. Mlademu paru ve auguramo dosti srečnje u njih skupnem živnju.

Bet o nam pravi o ti novih kartel

O živi 'dan mož tu Barde, k' no mu djejo »Beta«; on 'má njega roke čarne an tarde an je kosnát ran tán medvet.

On je 'dan mož »in jambaa, ma paj katjeri on a studí an pravi, k' njea lava na je »strambaa, ma djen zá téa, ko a ne kapi.

San a srjetou žalostnea po poti, redoč 'dan dan čje u Barde, »Beta« — san džau — »kuo to te moti, al si bolán, al stojš ardo?»

»Nadžme, nađjme« e džau, »nađjme stati! San obrjetou zatiskane ta za urati deset kartel o ti novih tás, kar san je prečrau, mi se je uzdižnou saki las.

Ta na mó ime to je na sama, ta od fogatka an od beštjama, te drue devat so tjeť, k' od 50 ljet, so pustili roubo anu svjet.

Vidoč no zmotu tikaj veliko, san šou 'prašat mojca barba Miku, k' to naredu no tako konjužjon, saj ne bá plačana tasa d' sučesjon.

Moj barba Mik e mi džau: pój tu katat an prosti tam kaj dajajo za né kartele an past. San šou an tam so mi džali »saranno giusti i vostri lamenti, ma di tall' error qui siamo innocentia.

Hudič, san džau, al o djelu te, ku ne praša kruha, k' u je slamo an 'má rep an velike uha, al paj kaka šimja, k' na kuj cigarete kadi an na ne pozna kuo to je A, kuo to je I.

So mi džali, »state buono, u governo protegge la montagna.« Zluodej san džau, saj vidim kako on tase ore zaganja, Anjelé za »oraunati souse te krvice, bom muoru prodati me ouce an me koeže.

V. Škurjan

NEME

Preteklo nedejo so paršli tu Gorenjo Cernejo dva profesorja od Padovanske Univerze študjat kako no par nas čeka-

rajo. Intelektualca sta se z judmi usta-vjala an razgovarjala an souse tuo, ki so judje pravili so zapisali. Več minje-mi so posneli razgovor ta na dan apa-rekjo.

Profesorji so povjedali, ki naš jezik u je zlo interesant an ki to je na velika škoda ga ne koltivati.

**TAJPANA
Karnajska električna
centrala**

Pretekli tjeđan e raš kumun naredu kontrat z citom Del Fabbro za skupno gradnjo nove električne centrale tu Karnahiti. Naš kumun e se obvezu dati na fit to centralo, kar na bo nareta, za deset ljet diti Del Fabbro proti plačilu enega milijona lir na ljetu.

Do takega kompromisa naša mini-štracijon ne muorla priti, zak derivacijon od karnajske vode ne ba že prodana družim, ki so kointeresani z Del Fab-brom. Sperajmo, ki to djelo no začnita prece, itako no e naša dižokupani dje-luci morjeti se uodinjati kak sout za svoje fameje uzdaržati.

TU PARAZON SO GA SPRAVILI

Pred kratkim so tu paražon ložli Tina Tomaziņa iz Brezlj zavoj tega, ki e tu nej barufi močno udaru svojega vaščana Angela Zussina, kateremu mjedih e dau 40 dni ščepanja. Ker te fat e točou šele pretekli febrar, te se zdjelo, ki so se dva moža poglimali an zatuo judje so se zlo začudili kar so vidali po 8 mjesech tu paražon pejati Tomaziņa, ki o bo muoru se zagovarjati pred videmski tribunal.

Take reči no ne koventajo par nas. Smo sousej božji judje an ve stojemó tu njem paizu, ki za živiti mamó té temu se pomati.

SOVODNIF

Skala ga je ubila na pašniku

Dne 21. prejšnjega mjesca se je zgodila u našim kamune zlo velika nesreča, ki je močno pretresla uso našo okuclico. Za-voji dosti dažá, ki je padu tiste dni par nas se utargala u hribu adná skala an je ubila 14 ljetnega puobča Loščak Mar-ja iz Ložca, ki je pasu krave. Kar je vi-đala nesrečo njegova 12 ljetna sestrá, ki je skupaj z njim pasla krave, je teklá hi-tro klicat ljudi, ce so paršli rješit bra-

REZIJA

Otvoritev materske šole ONAIR v Belem potoku

Preteklo nedeljo je bila v Belem potoku slavnostna otvoritev in blagoslovitev ma-terinske šole ONAIR. Tej cerimoniji je prisostvovalo več visokih pokrajinskih oblastí.

Po pstju malih šolarčkov je imel po-zdravni govor naš župan g. Letič, nato je bila blagoslovitev, potem pa je govoril šolski skrbnik prof. Granello, bivši de-mokrščanski poslanec prof. Carron in predsednik pokrajinskega sveta odv. Can-dolini.

Candolini je med drugim dejal prisot-nim staršem, da kamor pride ONAIR pride velika mati Italija in piše svoje najlepše in najbolj rodovitne strani o vzgoji naše mladine (... dove arriva l'ONAIR arriva la gran madre Italia e scrive le sue pagine più belle e più fe-codne nell'educazione della nostra in-fanzia).

Zdi se nam, da te besede dovolj jasno povedo kakšen namen imajo ustanove ONAIR. Ne bomo delali komentov, po-vemo samo to, da smo dobili potujčeval-nico za naše najmlajše.

OBISKALI SO NAS AVSTRIJSKI
IZLETNIKI

Naša dolina postaja vsak dan bolj važ-na izletniška točka. V letošnjem poletju, dasiravno ni bilo prav lepo vreme, je prišlo k nam zelo mnogo izletnikov in stalnih gostov, ki so napolnili vse hote-le in privatne hiše do zadnjega koticika.

V septembru so prišli izletniki tudi iz Avstrije in sicer iz Beljaka, Celovca, Dunaja in Leobna. Ti izletniki so usluž-benci znane tvrdke za izvoz-uvoz sadja in zelenjave, katere lastnik je naš va-

**IZ NAŠIH
VASI**

tra, a mu njeso mogli več pomagat. Ska-la, ki se je zvalila dol iz gore je puobča zmečkala an mu zčobila lobanjo. Mar-tvega puobča so parnesli damu an ga po-kojali na domačem britofu. Veliki žal-osti, ki je začjela družino renkega Mar-ja se pardužujemo tud ni.

MASERA — U Belgiji se je poročiu naš vaščan Anton Kudrič z Marijo Gnezda, ki je slovenskega rodu taz Nem-ške Idrije. Zelimo mu dosti sreče.

CEPLATIŠČE — U Bologni je umrla naša vaščanka Vogrič Adela kar je dala na luč svojega parvega otroka, ki je hi-tro potlé tud ta umru.

**SV. PETER SLOVENOV
Nova hiša za onemogle**

Prihodnjo nedeljo boju otvorili nove lokale, ki so jih ljetos zgradili za de bo-ju služil za onemogle (Casa di Ricove-

ro). Ob tej priliki bo paršú tud novi videmski prefekt.

Tisto djelo je bluo nareto s pomočjo državnega prispevka od domačega građ-benega podjetja Tosolini, Novi lokal: so zarjes ljeji an u njih se bo lahko dalo zatočišče 200 invalidom.

PETEJAH — Gospa Juša Ana je pred kratkim rodila puobča. Materi an novo-rojencu želimo puno zdravja an sreče.

AŽLA — Tud u naši vasi se je rodila ena čičica Karbonarovi družini, ki so ji ložli imc Irena.

AHTEN

Vasi od gorskih krajou našega kumu-na so se pritožile, ker ministracijon ku-munal na čvje parti nje bilance špendá za djela tu Ahten an tu Rekluzu. An tuo čeglih večina ljudi an daukoplāče-valcou so teže od gorskih vasi.

PODBONESEC

Kdaj se bo popravilo most čez Nedižo?

Podboneški muost čez Nadižo djela še-lé špot našemu kamunu. Je čudež, de stoji na nogáh u tajšnem stanju ku k' je. Usi čakajo, de an dan al drugi se zgrudi pod kakim kamjonom al automo-bilom. Forešti ljudje se uprašajo, de al spijo naši kamunski možje, ki ne vidijo nagobarnost an ne čujejo garnjanja voz-nikou, ki muorejo vozit tje čez tisto gnjilo kobilco.

Al nje biu podart u času vojské an potlé le za silo popravljjen? Al nje dou-žan popraviti tist muost governo za voi-no odškodnino? Ka so spal naši pogla-varji kadar je bluo potrebno prijaviti ti-sto škodo? Od usih djel, tisto djelo je narbuji potrebno u našim kamunu an nje pru, de kamun čaka, de Nadiža po-resé muost za potlé narest družga.

ZDRAUNIK NAS ZAPUŠČA

Se čuje glas, de naš zdraunik dr. Man-lío Manfó je promoviran na adán buj velik kamun dol na Laško. Škoda za ta-kega brdkega an brumnega zdraunika, katjerega smo usi imjel radl. Dr. Man-fé je biu zlo skrban za bounike an ga

nje bluo potreba klicat duakrat, ne podne ne ponoč. Mu se nje tragalo le-tjet tud ponoč u Marsin, Crnivrñ an druge gorske vasi an nje oderju ljudi z velikimi honorari. Škoda, de nas zapu-ščá. Tud zatuo ker se je biu lepuo navadu slovensko an nje imú potrebe nučati interpreta, kadar je paršú h bou-niku. Ohranil ga bomo u dobrim spomi-nu an želimo mu dosti sreče na novem mestu.

NESREČA PAR DJELU

Huda nesreča se je zgodila Tonini Ti-tovi tam u Ščiglah. Dne 13. setemberja, kadar je fuotrala živino, jo je cabnila krava an jo je zvarnila tje pod drugo kravo, ki jo je popeštala. Ponesrečeno so hitro parnesli u pastjejo an se je mislilo, de ne bo hudega, čeglih je moč-nuo tarpjela. Ker je stala nimar slabši an je začela otjekat so jo muorli hitro pejat u čedaški špitau. Brumni gospo-dinji želimo, de bi hitro ozdravela.

JESENSKI MOTIV IZ BENEŠKE
SLOVENIJE

SREDNJE

Za prizadjete od tuče

Zvjedli smo, de oblasti so dodelile kmeton: našega kamuna, ki so imjeli puoje poškodovane od tuče, 700 taužent lir. Soudi boju razdeljeni od posebne komisije, ki jo je kamun imenoval. Pra-vijo, de tiste soude buodo razdelili ta-kuole: 300 taužent za kmete u Ravnah, 200 taužent za tiste iz Oblice, ostalo pa med kmete črugih vasi našega kamuna.

Sevveda, de s tjem si prizadjete druž-ne ne boju mogle dosti pomagat, ker bo paršú malo pomoči na usako družino, škoda so utarpjel pa veliko. U nekatje-rih krajih je biu pardjelak popounoma uničen.

OBLICA — Prejšnji mjesec je umru naš najstarejši vaščan Hvalica Andrej-

Čuojen. Biu je star 91 ljet. Na pogrebu je bluo dosti ljudi an paršli so tud usi njegovi sinovi an hčere, ki so po svjetu za djelom.

PRESERJE — U Belgiji se je poročila Marija Koščak s Caselli Leopoldom iz province Modena.

TORJAN

MAZEROLE — Ljetos so za našo vas poslali dvje novi učiteljci: Bandiziol Assunta an Grattoni Giuliana. Obe sta iz Furlanije.

TAMORA — Pretekli tjeđan sta par-šla u naš kamun dva zastopnika provin-cjalne uprave za se zanimat gor mez cje-sto, ki boju začel djelati u naši vasi. Po-vjedal so, de tisto djelo bo nareto u zi-mi od djelouskega kantjerja, ki boju ustanovil.

FOJDA

Preteklo nedejo so se zbral usi 50 ljet-niki našega kamuna an imjel praznik. Ob tej priliki so se spuumrli tud svojih vaščanou istega ljetnika, ki so jih fašisti ubil u caju ucjske an so na njih gro-bove nesli rože an zbral neka soudu za pomagat tim tuozim.

PODCERKEV — Za učitelja u naši vasi je biu imenovan duhovnik Rossi An-tonio.

GRMEK

Topološka cješta

Morebit, de se bo končno vezdarle uresničila želja topološkega ljudstva, de boju imjel novo cješto. Te dni so jo zarjes začel mjerit an prekopavat. Tro-štamo se, de boju djelo parpejal do kon-cá. Nova cješta bo našemu ljudstvu ve-liko olajšala tarpjenje, ker do sadá so muorli nosit use tovore na harbtu ku živina.

DOLENJI GRMEK — Poročila sta se 26 ljetni Ruttar Celestina iz Brega pri Drekli an naša vaščanka 26 ljetna Ma-rija Trušnjak. Mlademu paru želimo use narbuojše.

ZVERINAC — Našemu vaščanu Toni-lu se je zgodila huda nesreča par dje-lu. Mož je djelu na cjesti, ki bo pejala iz Lese u Grmek an ga je hudo ranila mina. Par tej eksploziji sta bila ranjena tud dva puoba iz Lombaja. Ponesrečeno moža so pejal u čedaški špitau, kjer so ugotovili, de ima zlomjeno desno nogo an več poškodb po telesu.

ČEDAD

»Gazzettino« od dne 4. oktobra je uzbuđu več ku kajšnemu radovjednost, zak' je pisu en članek, ki mu ga je pošju »Comitato direttivo« podsekcije Italijan-skega Planinskega društva (CAI). U članku nas tožijo, ker smo u predzad-njem numerju našega lista pisali, de po-litične oblasti kršijo republiško ustave, ker so odklonile temu društvu kolekti-ven pasaport, de bi šli na izlet u Po-stojno.

Te novice se je njesmo mi izmislili, ampak so nam jo prinesli nekatjeri čla-ni tega društva. Ce je tuo rjes imamo popouno pravico protestirati, ker smo tudi mi italijanski državljani in republi-ška ustava jamči vsem državljanom svo-bodne gibanje in izven države. De italijanske politične oblasti kršijo ustavo ni nikaka novost, saj je usjem znano, da odrekajo potne liste mnogim držav-ljanom pa naj si buodo italijanskega ali slovenskega porekla.

SV. LENART SLOVENOV

**Hlačani prosijo, de se jim
popravi cješta**

Pred nekaj časa smo pisali, de cješta, ki peje u Hlasto ima potrebo bit postro-jená. An rjes naš kamun je hitro potlé se za tuo interesru an jo je dau poprav-it. Toda lepuo so jo popravili samuo za parvi kilometer, pruoť koncu pa so narjo nametal samuo zemljo, ker njeso imjel več soudu za plačat pjesak an djeluce. Potrebno bi bluo, de se tisto djelo izpouni, ker sadá ljudi so zlo u ve-likih skarbeh, zak' boju začel vozit po tej cjesti domače pardjelke na čedaški targ. Kamjoni, ki u našo vas pridijo, posebno kar je dazežna ura, se muorajo večkrat ustavit, ker se jim kola puzgajo. Zatuo naj kamun poskarbi za posot pjesak po cjell cjesti.

KRAVAR — U Belgiji je ljetos pra-znovala 80 ljet svojega življenja Marija-na Šibau iz zaseika Zabrdno. Živi par svojim sinu Antonu, ki že dugo ljet je u Belgiji kot emigrant. Antonova hči Marija se je pred kratkim poročila s adrnj iz Padove, ki živi u Belgiji.

ZA NAŠE DELO

Kokcidioza (boljezen, ki mori zajce)

Kokcidioza je tista boljezen, ki mori zajce. So tri vrste tiste boljezni: črevesna, jeterna an nosna.

Za črevesno kokcidiozo zbolejejo mladi zajci. Boljezen umori u kratkem času use mladiče, tud odrasli zajci zbolijo, a dostikrat navidezno ozdravijo an potlé infetajo še druge zdrave zajce. Če boljezen se ne šir hitro, so zajci slabe voje an jedo zlo malo al neč. Trebuh je napiet, dlaka stoji pokoncu, težkuo dihajó an u časih imajo drisko. Par tjem zlo skumrajo an hitro potlé poginejo. Tisti zajci, ki prenesejo to boljezen, lahko na novo zbolijo.

Jeterna kokcidioza se parkaže u jetrih an žouču. Na jetrih se vidijo, kar se jih ubije, bjelkaste-armene pike. Znaki tiste boljezni so dnaki kot par črevesni kokcidiozi, le de se boljezen razvija buj počas; zajci poginejo u dveh do treh mjescih.

Nosna kokcidioza pride, če so zajci zaparti u umazanih hljeučkih. Zajci začno kihati an so šmrkovi, buj poznó je šmarkej gnojen. Ker imajo nosnice pouhe, težkuo dihajó an potlé se jim inflamajo tud oči an učlih tud notranjost ušes. Nazadnje ušafajo še drisko an poginejo.

Kakuo se zatira to boljezen?

Boune živali je trjeba hitro ubit. Čreva an drugo je trjeba zakopat globokó u zemljo al pa zažgat. Meso je dobro za jest, če zajci njeso preveč suhi ali če nje nikjer gnojnega. Take zajce, za kajtere se misli, de so infetani, se ne smije fuotrat z zelenjavo, ampak samo z dobrim senom. Ne smije se jim dajat slabe vode iz luž ampak vodo iz studenca al vodovoda. Kar je boljezen prešla je trjeba hljeučke dobro dižinfetirat. Za dižinfekcijo je dobra pet odstrotna gorka raztopina lužnega kamna (seifenstein) ali klorovo japno.

Djelo u sadounjaku

Kadar je ljepa ura parpravite zemljo za nove nasade, kopajte jame, parpravite količe an preskarbite mlada drevesa za sadit. Preca kar buosta pobral use sadje začnita čistit drevje, redčiti veje, stara an bouna drevesa pa posječite. Kar bo proč padlo listje se začne škropit, zatuso že sadá parpravite potrebnó škropilo.

Krompirjeva gniloba

Dosti krompirja uničijo razne gnilobe bakterje. U dažeunem cajtu začne krompir gniti že na njivi, še več pa ga sagnije do zime u kljeti. De krompir u kljeti ne gnije, ga je trjeba, prej ku se

ga spravi, dobro prebrat an posušit. Pred zimo ga je trjeba še enkrat prebrat an proč uzet ves nagnit krompir. Kljet naj bo suha, zračna (ariosa) an ne preveč topla. Zastop se, de se ne smije sadit nagnitega krompirja, ker bi u zemlji sagniu. U težki zemlji se krompirja rajš loti gniloba ku u lahki zemlji. Zatuso ga sadite le u lahki zemlji, almanj tiste suorte, ki so posebno podvaržene gnilobi. Če se krompir gnoji s fosfornimi ali kaljevimi gnojili, ga gniloba takuo rada ne napada.

Če pomodoro nje zazdreleu

Če pomodori ne zazdrejejo izrujte pomodorove plante s pomodorjem vred an jih obješite u kljet takuo, de boju korenine na gor gledale. Pomodoro bo zazdreleu an pozimi bo sigurno ardeč.

Prastor kjer bosta spravi tiste pomodorjeve plante, muora bit zračen, či ne začne pomodoro gnit. Sevjede je trjeba tud gledat, de se spravijo u kljet samo zdrave sadove.

Spravljanje sjerka

Sjerak je zdreu, kar se lličje na sferžih osuši. Dosti jih je, ki mislijo, če bo sjerak prej zdreu, če boju varhé nad stozih posjekli. Tuo nje prou, ker se s tjem uniči tiste organe, kjer se zbjera hrana za zrno.

Kar je sjerak pobran naj se ga suši na

zračnem prastoru. Vjedet pa je trjeba, de sjerak ne prenese mraza an de kalček u zrnu zmazne že par 8 do 10 gradu. Sjerak prenese lahko več mraza, če je zrno močno suho, a trjeba je računat s tjem, de mraz oslabi kalivost. Rastlina iz takega zrna ostane nimar slaba. Sjerak, ki ste ga zbral za sjeme, je trjeba zatuso daržat u buj gorkem prastoru. Ne smije se pa sjerka sušit par ognjišču, ker tud gorkuota čez 40 gradu zmanjšuje kalivost.

Hrana an oskrba jagnjet

Parvi mjesac življenja je jagnje navezano samo na materino mljeko. Dobro hranjene ovce z lachkoto redijo eno do dva jagnjeta. Kar začnejo jagnjeta jest seno je trjeba gledat, de boju imjel zadost mineralnih sostanc. Če jedo slabo seno jim je trjeba dajat tud klajno japno, kostno moko ali pa ribje oije. Klajnemu japnu se parmješa tud malo navadra soli. Če jagnjeta njemajo zadost vitaminou an drugih sostanc zbolejejo: cedi se jim iz nosa, so boune na pljučih an prebavillh.

Pravilno oskrтовani jagnjiči se med sesanjem zredijo 200 do 300 gramu na dan. Kar so stari 3 do 5 mjescu, ne sesajo več, par ovcah, ki služijo za moust pa že mjesac dni prej.

Pozimi muora bit fuotar za mlade ovce naret iz dobrega sena, djeteleje an močnega fuotra. Če bi jagnjeta, ki raste-

jo, fuotral samo s senom, ne bi bluo zadost, de bi se pravilno razvijala.

Prej ko se pošje ovce na pašo jim je trjeba porjezat parkje an ostrič vouno okuol oči an repa.

Gnojenje sadnega drevja

Narbuojši čas za gnojenje sadnega drevja je jesen. Na pomlad se gnoji samo s takimi gnojili, ki se hitro raztopijo an hitro delujejo. Hljeuski gnoj, kompost an ostala gnojila pa je trjeba spravit u zemljo u jeseni, de do pomladi gnojila razpadajo.

Narbuojše se pognoji takuo, de se gnoj potrosi po usej povaršini zemlje daleč okuol drevesa an se ga podkopa. Ta viža je dobra par mladem drevju. Staremu drevju pa se muora skopat okuol drevja 50 do 70 cm. širok an 30 do 40 cm. globok jarek, notar natrosita gnoja an potlé se zasuje.

Na to vižo naj se gnoji usakih štjer ljeta, druga ljeta pa naj se gnoji samo z gnojnicó ali drugimi lachkimi gnojili.

Taržni pregled

Kumetiski pardjelki imajo na svetou nem targu slab kup. Use daržave gledajo uzdignit predusem svojo produkcjo, ker se zavjedajo, de u slučaju sile, če ima doma dosti hrane, je narbuojše. Po drugi svetouni uojski se je po cjelem svjetu uzdignila produkcjo od sadja, vina, živine an mljeka. Zatuso se krajša obseg zunanje trgovine s kumetiskimi pardjelki.

U Italiji je za tele moment targ s kumetiskimi pardjelki za domačo potrebo zadost žiu, po pardjelkih, ki se u druge daržave prodaja pa je malo popraševanja.

Kakšen muora bit svinjak?

ne znotraj an ne zunaj ometani.

Narbuojši so pa leseni svinjaki z doplimi zunanji steni an prastor med stene naj se napolni z leseno vouno, borovimi iglami al drugimi rečmi.

Svinjaki naj boju tud zadost veliki; znotraj muorajo bit visoki le dva metra, de se pozimi zadost ogrejejo, povaršina podá paj naj bo tale:

za dojno svinjó	4 do 5 m
za odstavljence	0,5 do 0,6 m
za dorastájoče praseta	0,6 do 1 m

za pitance 1,2 do 1,6 m

Pód naj bo suh an gorak an naj bo malo nagnjen, de se gnojnica dobro odteka. Narbuojši pód je iz duakrat žgane opeke al iz dask. Pod daskami ne smije bit prastora, ker bi se zbjerala umazanja an se redile podgane.

Korita za fuotar muorajo bit za plemenso svinjó dobga 50 centimetru, za pitanca pa 35-40 cm. Korita muorajo bit tekač velika, de muorejo usa praseta naenkral jest, brez prerivanja.

Kakuo se zbuojša slabe svinjake?

Svinjak, ki ima sofit an zidove iz betona, je pozimi zlo marzu. Zbuojša se ga takuo, de se stene an sofit pokrije z daskami. Če je svinjak velik, se lahko notranje stene obloži z opeko an tuo takuo, de ostane med obema zidovoma nekaj praznega prastora. Tak svinjak se zbuojša tud takuo, de se pozim u njem njeti malo ognjá.

Če so stene od svinjaka suhe, sofit pa mokar, če reč tu, de sofit nje zadost izoliran. Na lesen sofit je trjeba u tajšnem primeru naložit 20 do 30 cm. debelo plast žaganja. Zidan sofit pa je trjeba obložiti na notranji strani z daskami.

skami al drugem materjalom, ki dobro izolira.

Svinjak, ki je preveč visok je marzu. U tajšnem primeru je trjeba naredit umjes lesen sofit, kakih dva metra visokó od podá. Nad lesenim sofitom ložiža žaganje.

Kadar je u svinjaku slab ajar je trjeba pogledat uržuh. Če ima premalo ajarja je trjeba naredit zračnice (ventilatorje).

Odgovorni urednik: Tedoldi Vojmtr

Tiska: Tiskarna L. Lucchesi - Gorica

Kup na debelo

ZIVINA ZA ZAKOL		
		Po kg.
Krave	L. 215 do	230
Voli	» 240 »	250
Kenice	» 245 »	260
Ovce	» 150 »	160
Koze	» 90 »	100
Praseta	» 280 »	310
Teleta	» 375 »	430

ZIVINA ZA REJO		
		Po glaví
Krave mlekarice	L. 135000 do	170000
Jenice breje	» 135000 »	170000
Junci	» 120000 »	135000
Praseta (12-20 kg)	» 4000 »	5500

PERUTNINA-ZAJCI-JAJCA		
		Po kg.
Kokoši	L. 550 do	600
Piščanci	» 625 »	675
Race	» 500 »	550
Purani	» 500 »	550
Gosl	» 400 »	450
Zajci	» 250 »	270
Jajca (usako)	» 29 »	30

ZITARICE		
		Po kuintalu
Ušenica	L. 6630 do	6800
Sjerak	» 6250 »	6600
Ušenična moka (0)	» 8950 »	9050
Sjerkova moka	» 7000 »	7300
Ušenični otrobi	» 3900 »	4100

GRADBENI LES		
		Po kubičnem m.
Bukóvi hlodi	L. 15250 do	16500
Orjehovi hlodi	» 18750 »	20250
Čerješnovi hlodi	» 17000 »	19000
Smrjekovi hlodi	» 15000 »	16000
Jesenovi hlodi	» 19000 »	20000
Borovi hlodi	» 11500 »	12500

DRVA		
		Po kuintalu
Bukova (suhe)	L. 915 do	980
Bukova (surove)	» 800 »	850
Mehka črva	» 650 »	710
Bukovo oglje	» 2850 »	3000

SADJE AN ZELENJAVA		
		Po kg.
Fižou (frišen)	L. 50 do	70
Stročji fižou	» 50 »	70
Solata	» 40 »	60
Krompir	» 17 »	30
Jabuka	» 20 »	40
Hruške	» 30 »	50
Breskve	» 50 »	80
Češple	» 15 »	35

SER AN MASLO		
		Po kg.
Mlekárniško maslo	L. 960 do	1000
Domače maslo	» 800 »	850
Sir do 2 mjesca star	» 450 »	500
Sir čez 2 mjesca star	» 620 »	720

Menjava denarja

Zlata šterlina	6600
Napoleon	5600
Dolar	628
Šterlina karta	1650
Švicarski frank	146
Belgijski frank	1230
Francoski frank (100 fr.)	153
Avstrijski šiling	23
Dinar	94
Zlato po gramu	745
Srebro po gramu	18

NAŠI PAGLAVCI

ČRTICE IN SLIKE IZ BENEŠKE SLOVENIJE

Čakanje

»Gotovo mu je hudo... Češčena Marija... Ah, ta srčna bolezen!... Češčena, Marija... Pa vendar mu je vsakikrat odleglo!... Češčena, Marija... Morda res, preveč se strašim!... Kako sem zastrašena!... Češčena si, Marija... Marija, usmili se nas!... Češčena si Marija...«

Zunaj pred hišo so se zaslišali koraki. Prekinila je molitev.

»Sedaj gre,« je radostno vzkliknila in poslušnila. Pa ga ni bilo... Nekdo drugi je šel mimo.

»Ah moj Bog!... Čast bodi Očetu...«

In tako je šel naprej ta ubogi rožni venec do konca.

»Stric, idite, pogledjte ali gre. Pojdite mu proti,« je rekla Jakobu po molitvi.

Jakobu se ni zdela taka sila. Marsikdo se zapozni; to ni nič čudnega. To je pomislil, pa je vendar vstal in šel.

»No, naj bo! Grem do čakališča. Mor-

da ga še prej srečam. Babe so samo za strah in trepet. Bog ž njimi. Rajši bi bil malce mirno pokadil pri ognju. Pa naj bo za enkrat, saj me ne bo ob svetle!

Tako je grede modroval.

Na čakališču se ustavi in postuša. Videl ni bilo, a slišati se je moglo. Tóda nič ni slišal. Počakal je nekaj časa na mestu, a brez uspeha.

Čudno, nič ni slišati; zaražnil se je pa res. Vse se zna zgoditi. Pojdimo naprej!

In podal se je dalje po poti ter zdaj pa zdaj prisluskoval.

V nasprotni smeri je takrat prikolo vratil do hriba in se začel vzpenjati po strmi poti Joškin Zef. Imel ga je nekaj pod kapo in večkrat so se mu noge zapletle, da je izgubil ravnotežje in se zakotalil pod pot. Pa nič ne de; vsakikrat malce pokolne, malce pomodruje o vzdrževanju poti in zopet veselo naprej. Bil

je kmalu pri prvem počivalu. Obrne se nazaj v dolino in glasno zauka, da se jek odzove iz raznih gorskih kotov, in neki pes mu od nekod zalaja v odgovor.

Zadovoljen, da se mu je vsaj pes odzval, se spravi zopet v tir. Napravi nekaj korakov, kar ti zagleda ležečega v travli. Ustavi so in ga opazuje z očitim zadovoljstvom.

»No, bratec! Ti pa si pogledal v bokal nekoliko globlje nego jaz. Vidiš ga, kako se je imenitno zavalil! Pr...uu! Pijan je kot prase! Kdo je? Čudno! Saj se še meni kaj takega ne zgodi!... Oj, bratec! Ali boš tukaj ob noč? Vstani in hodi, če moreš, pojdeva skupaj!«

Brone ga z ного, a mož se ne zgane. Skloni se in ga prime za roko. Nakrat ostrmi in se zgrozil.

»Jesus, Marija!« vzklikne in treznost mu hitro povrne. Imel je pred seboj mrtevca in ga tudi spoznal. Kaj naj stori? V strahu in razburjenosti, ki se ga je polotila, ni vedel kaj početi. Strel ga je zopet krepko, da se bolje prepriča, ali je res mrtev; potem se naglo prekriža in jo ves prestrašen udari kolkor mogoče urno gori po hribu.

Medtem je Jakob počasi krevsal od zgoraj in pogosto prisluskoval, če kdo prihaja. In res, ko pride do majhne gošče, skozi katero je šla pot, zasliši na-

glo korakanje in šum med grmovjem.

»Aha, je že tuk!« pomisli in se ustavi, da počaka. Toda, namesto nečaka se mu predstavi ves poten, upehan in prestrašen Joškin Zef.

»Ti si, Zef!«

»Jesus Marija! Jakob, tvoj nečak leži mrtev na potli!« mu odgovori s tresočim se glasom.

Jakoba je nenadno poročilo silno pretreslo; ostal je, kakor da bi ga kdo s kladivom v glavo zadel. Nekaj strašnega, nedoumnó groznega je planilo vanj.

»Kaaj?... mrtev?... nečak?« je zabebral in se začel tresti po vsem životu.

Mrtev, mrtev! Doli pri počivalu leži zavaljen v travli.

Beseda »zavaljen v travli« ga je sprabila v polno in jasno zavest strašanske resnice. Na dnu duše se mu je začelo kopiciti, stisnilo mu je prsi, napolnilo srce, prerilo se mu skozi krčevito nategnjeno grlo in izbruhnilo v pretresujoče žalobno tuljenje. Noge so mu oslabele in sedel je, ali bolje, zgrudil se je na kamenje, nagromadeno pri poti. In tako je prestal prvi grozni učinek nepričakovane udara.

Zefu ga je bilo žal; ni previdel, da ga tako hudo zadene. Bil je v neprijetni zadregi.

»No, kaj hočeš! Božja volja... Vsake-

Za naše mlade bralce

Kristus an Sv. Petar v Nediški dolini

Kadar Kristus an sv. Petar sta hodila po svjete, sta paršila tud' v Nediško dolino. Takrat je bii tajšan suš, de ljudje so muorli hoditi z bariglami po vodó dol v Nedižo, kjer vsi studenci so b'li posahnili. Ker sta blá močnuó žejna, sta hodila od vasí do vasí an od hiše do hiše prosit' vodé za pit'.

Sla sta tud' gor u Mečano, pa tud' tam gor se njesta mogla previdat za vodó. Nobedan je nje imeu al' pa če jo je imeu, je nje teu ovadit. Kristus ku Buoñ je vjedu, de adna uoharna gospodinja jo je imjela skor pouno bariglo an jo je prosú, de za vojo božjo naj je dá samuo adan korac. Baba se je parsjegala, de je njema še adne kapje, an jima je jala: »Potarpiša an počak'ta daža; muoja kakuoša je davi že zguoda kretila an kadar kreli kakuoša, daž je siguran.«

Zalostna an jezna Kristus an Petar sta zapustila Mečano an sta šla tjá u Ruonac.

U Ruoncu so najdi buj usmiljene ljuđi, kjer njeso imjel' vodé, so jim po vsih hišah ponujal' vina an žganja, de si ugasnajo žejno. Kjer Kristus an Petar sta tjela plačať, judji so jim guoril: »Le puojdita z Buogam an prosta gaspuoda Bogá da nam dá potrjebnega dažá.« Sv. Petar je jau Kristusu: »Al vjeste vi Kristus, kaj pravi gor na gori de »srečni ti usmiljeni kjer bojo usmiljenje dosegli? Pošjajte jim potrjebnega dažá, saj tei brumni ljudji so nam usmiljenje skazal.«

An Kristus se je zamislú an je pogledu tjá na Staro goro, an tjá nad Staro goró se je parkazala adná maglica, a tala maglica gredé k' je šla pruoť Matajura

Ciganska zguodba

Cigani so sedel okuol ognjá an se grjel. Pa je jala stara ciganka:

»Če bi imjel sada mast an jajca, bi šla u vas an uzela na pósito ponuoico an bi speklá fartajo.«

»Oh,« se oglašl starejša hčer, »jest bi jo speklá.«

»Ho, ho,« skoó po konc mali ciganeček, »jest bi jo pa takuole jedu!« an par tjem hiti z rokami nosti u usta.

Kar mu parleti okuol ušes klofuta. Stari cigan se je ujezu, ga udaru an zauekuo: »Požeruh! Al' češ use sam poetest?«

je bila nimar buj velika, dokjer se nje parjela za Matajur an je pokrila vse nebuó tjá do sv. Kocijana. Je no malo pogarmjelo, an potlé se je vliu velik pa miran daž, de so na zlahu oživjeli vsi studenci an potoki na okuole. Nad Mečano pa je bilo vse jasno an je parpekalo sonce. Sv. Petar je vprašu Kristusa, de zaki nje šu daž še tjá na Mečani an Kristus mu je odgovoril: »Tam u Mečani naj jim pošje daž tista kakuoša, ki kreli.« Od tistega dne u Ruoncu more zmankat vodá, pa nikul ne zmanka žganje, an kadar magla se prime za Matajur ljudji pravijo, de Matajur ima klubuk an de kadar Matajur ima klubuk, je siguran daž, tud' če je te narvenč suš.

OSLOVA SJENCA AN LEV

Enkrat je šu osu čez puščavo. Bližu se je večer an sonce je šlo zad. Pa zagleda svojo sjenco, ki je postajala nimar buj douga.

»Kakuo san velik!« reče nobedan nje buj velik kot jest. Jest san kraj usjeñ živa! Jest, ne pa lev. Leva se jest prau neč ne bojim! Naj le pride, če se upa!«

Takuo je bii osu zatopljen u svojo sjenco, de nje vidu leva, ki se mu je bližu. Kar pa ga je zagledu, je bluó že prepoznó. Lev je požrl domišljavega osla an takuo je zginla tud' njegova sjenca.

Fameja parstou

Fameja od parstou ne se sklela. Usak e tou beti buj important.

»Ja san najbuj ljeplá e djau parstane. «Ja jo nosim orove an arjentove parstene.«

»Ja san paj najbuj sapjent!« e se huolou kazalec. »Kar človek o ne vje kake reči, mu jo ja pokažem.«

»Mené o má človek najbuj dičar, zak' san najbuj te mali tu naši fameji. Pou-sod no majó najbuj malega najbuj dičar, e začukou meznec. «An san na koncu, tače jo gledan, ki to ne uam kej huđega točeje.«

»Ja jo stojim na drugem koncu, e zahodarnjou palec. «An jo tekaj vejam, tej vi usi ukúp. Sam zase jo stojim an jo se ne bojim majedrega. Ja jo morem priti tah uam, de vidim, če ste kej brumni. Brez mené bi vi ne morli daržati majedne reči!«

Šuola je začela

Mama, šuola je začela an začele so se skarbi, sada se ne bom več jehrala, tam kjer zelenje brsti.

Ti ne vješ, o mamica zlata, kakuo me martra bukva talijanska, tam juška besjeda je usaka, ker tuo nje govorica slovenska.

Oh mama, nekej bi te rada uprašla, kedaj bo paršu dan mojga rešenja, kar bukve slovenske bom brala an u šuol čarke slovenske pisala.

Potolaži se hčerka mala an zapuomnej si tele besjede, de Beneška Slovenija bo ustala, čeglih je bla do sada teptana.

Marica Belinova

Pravca o treh bratih

Bli so trije bratje. Adán je bii čuotast, drugi garbast, tretji pa je imú suhoročo. Hodil so po svjetu za ušajat djela. Usak od njih je imú svojo skriunost. Ta čuotasti je imú nevidno koso, ta garbasti nevidne grablje an suhoroči oči, ki so oblažile usakega huđega človejka.

Bla je košnja, kar so paršli u adno bogato vas. Stopil so u hišo, ki je bla narljeuša u vasi an u katjeri je živu huđoban mož. Suhoroček ga je pogledu, pa so se mu preca uderle suze po iču. Potlé je huđobni mož peju brate u hišo an jim je jau: »No, če gledate djelo, ga ušajate lahko par nas. Senosekou nje-mam, pa mi buoste vi pokosil traunik.«

Potlé jim je dau dosti za jest, kose an grablje an jih peju na traunik. Traunik pa je bii takuo velik, de mu nje biiuo videt koncá, če ga je človek gledu iz visoke gore.

Kar jih je huđobni človek parpeju do traunika jim je jau: »Vidite, tle je, pa ga pokosite! A vjedite, de muora bit pokošén u treh dneñ, či né, vas spuđim iz djela.« Huđobni človek je sevjeda mislu, de se duodo trije bratje močno prestrašil.

Ta čuotasti pa je jau: »Gaspuod, sada greste lahko damú. Djelo buomo nárdil mi sami brez vas.«

Huđobni človek se je zasmegu an je šu pruoť duomu. Trije bratje so legnil u

sjenco, ta čuotasti pa je jau nevidni kosti:

»Kosa, glej travico, odsekaj ji glavico, de bo umrla, oči zapria!«

An rjes, nevidna kosa je sjekala glavico travici, de je padala, umjerala an oči zapjerala. Se pred večerom je bii posječen ves veliki traunik. Potlé je kosa ku blisk parletjela h njemu nazaj an se ulegnila blizu njega u travo.

»Jutri bomo pa pograbil,« je jau ta garbasti.

Huđobni človek je paršu pruoť večer u h bratom, ki so ležal u travu pod velikim hrastom. Močno se je prestrašú kar je vidu, de je traunik že ves posječen. Tiho je paršu do hrasta an poslušú, kaj se poguarjajo bratje.

Ta čuotasti je jau garbastemu: »Mojga nevidna kosa je već urjedna ku tvoje nevidne grablje.«

Garbasti je jau: »Ankul! Brez mojih nevidnih grabel pa ne bo pograbljena trava.«

Ta čuotasti je odguorau: »Brez moje nevidne kose pa ne bi bla posječen trava.«

Takuo sta se kregala ta čuotasti an ta garbasti, dok njeso usi trije zaspať.

Huđobni človek pa je začeu gledat nevidno koso an grablje an kar jih je ušaju jih je uzeu an jih nesu damú.

Čuotasti an garbasti sta zlo jokala kar njesta već mjela nevidne kose an grablje. Suhoroček pa jim je jau: »Če je huđobni človek uzeu nevidno koso an grablje, ga bom jest pogledu takuo mló, de jih bo dau nazaj.«

Sla sta za suhoročim h huđobnemu človejku. Kar je tist vidu, de grejo trije bratje k njemu, si je zavezu oči s jacoletom, ker je vjedu, de ima suhoroček terke oči, ki človejka omehežajo an oblažijo.

Takuo nje mogú suhoroči pogledat istega človejka u oči, de bi mu dau nazaj koso an grablje an zatuo so trije bratje šli proč. Jokali so, ker njeso mjeť več svojih grabel an koso, huđobni človek pa se je smejau za njimi.

Pa huđobnemu človejku njeso dosti nucale grablje an kosa, ker kar jim je ukazu, de naj grabijo an sječe, ga nje so tjele ubogat. Klicat je muoru stuó ljudi, de so mu pograbil posječeno travo, an zatuo kar so trije bratje paršli spet u tisto vas, jim je varnú grablje an koso.

Oj Matajur!

Oj Matajur, oj Matajur... ustani, zrasti visokuó pod toje višnjevo nebuó, črzej Kolovrat an čje črzej Mijo al dol v Slovenj na Benečijo.

Oj Matajur, oj Matajur... ku žmastiš si gladkih lic, srebrnih maš tarkaj uadic! V čelé adná lepuó te križa: teče, teče brhká Nadiša...

Oj Matajur, oj Matajur... čje po stezah okú tebe hodijo puobiči an čelé, ku seuke rdeči te z Marsina, diše ku pušac rožmarina.

Oj Matajur, oj Matajur... prežen' huđobe an lemó, le jasno si raunaj glavó, se ne bojmo mi huđih ur, oj Matajur, oj Matajur!

Oj Matajur, oj Matajur... si mej Slovenj še mejni zid, hleđaš v Cedad an Kobarid! Zvestuo na srjedi muoraš stati, dnega jezika smo usi brati!

Oj Matajur, oj Matajur... dol s tojih hribov so paršile huđe an bričke te uojské. Čje Langobardi so, Avari? Tu še Slovenj so grančari.

Oj Matajur, oj Matajur... ki buskaš an harniš čez Karn an tvoj »klobuk«, zaki je čarn? Međla veljeze z Benečije an tuču meļjejo tvoje štrije.

l. z.

Ljudska pravca: Lisica in petelin

Lisica sreča petelina, ki gre v sosednjo vas k svoji jarčki. Potem ko si ga dobro

ogleda in ga pohvali, da ima prekrasno perje mu reče, da naj ji pokaže kako

spí njegova jarčka. Petelin, ne sluteč nevarnost, hitro dvigne peroti in skrije

glavo. Lisica ves čas pozorno opazuje vsako njegovo kretnjo in ko se ji zdi

položaj primeren, ga zgrabi in odhiti proti bližnjemu gozdu. Med potjo ji reče

petelin, da naj se seda; vsaj zahvali Bogu za tako dober kos pečenke. Lisica, ki

se hoče izkazati hvaležna Bogu, dvigne kvišku tačice in nevedoč spusti petelina.

Petelin je sedaj svoboden in zleti na bližnje drevo. Ukanjena lisica laja na

petelina in sline se ji cede po mladem petelinčku gugajočem se na veji. Petelin

veselo zakikirika in odiče k svoji jarčki. Lisica pa ostane z dolgim nosom.